Tema A.5.
Principals variables
de l'estructura econòmica i social de Catalunya

1. L'economia catalana
1.1. Breu història de l'economia catalana
1.2. Caracterització de l'economia catalana actual
1.3. El mercat laboral a Catalunya

2. L'estructura social de Catalunya: l'estat del benestar i els serveis socials

3. La societat civil i la participació cívica a Catalunya
3.1. Els moviments socials
3.2. Associacionisme i participació cívica a Catalunya
3.3. Les organitzacions en l'àmbit laboral: els sindicats de treballadors

Tema A.5.
Principals variables
de l'estructura econòmica i social de Catalunya

1. L'economia catalana

1.1. Breu història de l'economia catalana

A Catalunya, el procés d'industrialització s'inicia abans que a la resta de l'Estat i va generar una important especialització de la nostra economia. Per aquest motiu, la crisi de la indústria del final dels anys setanta i principi dels vuitanta del segle passat va tenir greus conseqüències econòmiques i socials. És, però, en aquest mateix període i en els anys posteriors que Catalunya experimenta una notable transformació i canvi i s'adapta a les exigències d'uns mercats cada cop més internacionalitzats i competitius. És a partir de la segona meitat dels vuitanta que el seu creixement li permet superar el que ha experimentat el conjunt de l'economia espanyola i avançar posicions respecte als països i les regions de l'UE.

El principal destinatari de la producció catalana ha estat, i ho segueix sent, la resta de l'Estat espanyol. Malgrat això, hi ha una clara inclinació de les empreses catalanes a entrar i mantenir relacions amb altres mercats, tant europeus com d'altres continents. La seva situació geogràfica, la tradició comercial i industrial i les exigències de la nova economia ho faciliten.

1.2. Caracterització de l'economia catalana actual

Les principals característiques de l'economia catalana actual són:

a) El pes del sector industrial és més gran que a la resta de territoris de l'Estat.

b) La seva economia està força vinculada a la resta d'Europa, aspecte que s'ha reforçat notablement amb el procés d'integració europea.

c) El PIB (producte interior brut) català representa aproximadament un 20% del total espanyol i és el més alt de l'Estat en xifres absolutes.

d) Les exportacions de productes industrials han contribuït de manera notable a la darrera fase expansiva de la nostra economia.

e) Presenta un important pol d'atracció econòmica a l'entorn de la ciutat de Barcelona (àrea metropolitana), que al mateix temps és una de les més grans àrees de consum d'Europa.

Per sectors econòmics, l'agricultura i la ramaderia (sector primari) han anat perdent pes amb el pas dels anys, tendència que caracteritza els països més desenvolupats.

El sector agrari català conjuga dos fenòmens de tendència contraposada: la internacionalització de la indústria agroalimentària, que tendeix a homogeneïtzar els processos de producció, i l'aparició de nous valors alimentaris (i no alimentaris) entre la població (agricultura ecològica, denominacions d'origen, turisme ecològic,...).

Tradicionalment, el volum de les explotacions agràries catalanes ha estat més aviat reduït, tot i que hi ha una tendència clara a augmentar-ne les dimensions i millorar els processos. La indústria vinícola, la del porcí i la de la fruita són els que tenen una presència més remarcable en el mercats espanyol i internacional.

Pel que fa al sector industrial (sector secundari), al qual cal sumar-hi també el subsector de la construcció, Catalunya és la primera regió industrial espanyola i una de les més importants dins el concert europeu. Això li ha permès assolir una quarta part del valor afegit brut de la producció i de l'ocupació industrial total de l'Estat.

La indústria catalana és fonamentalment transformadora i manufacturera, amb un pes molt important de les PIME (petites i mitjanes empreses). Destaquen sectors com el metal·lúrgic, el químic, l'alimentari, el tèxtil, l'edició i els mobles i el de la construcció.

Finalment, hem de destacar la important evolució del sector serveis en aquests darrers anys, tendència que també s'ha produït a d'altres regions de forta industrialització. Aquest fet ha derivat en un gran creixement de l'ocupació en aquest sector, que s'ha situat per sobre del 60% del total. Dins l'heterogeneïtat d'aquest sector, el turisme és el servei més important i el que més contribueix a la riquesa de Catalunya i del conjunt espanyol.

1.3. El mercat laboral a Catalunya

El treball és el factor de producció (capital, recursos naturals i treball) més important que hi ha i una peça clau per conèixer l'evolució de l'economia d'un país. A Espanya hi ha dues fonts estadístiques principals per poder fer una estimació del cicle i de l'evolució del mercat laboral:

a) L'Enquesta de Població Activa (EPA), que realitza trimestralment l'Institut Nacional d'Estadística (INE), té com a objectiu principal conèixer la relació que manté la població amb l'activitat econòmica. Recentment (2002) s'han introduït algunes modificacions en el seu càlcul, per ajustar-lo millor a la realitat i necessitats del moment.

b) Els registres de les oficines de l'Institut Nacional d'Ocupació (INEM), que aporten informació mensual sobre la xifra d'atur registrat. A Catalunya, les Oficines de Treball de la Generalitat (OTG) acompleix funcions equivalents a les de l'INEM en el conjunt de l'Estat.

Els mercats de treball, català i espanyol, estan força segmentats, d'acord amb factors com l'edat, el gènere, el tipus de contractació, l'ocupació, el nivell d'estudis, el territori, el grau de protecció contra l'atur, etc. Els eixos o les causes principals d'aquesta segmentació podem trobar-los a:

a) La consolidació d'un treball altament qualificat, estable i ben retribuït.

b) La progressiva expansió d'un treball poc qualificat, precari, inestable, escassament retribuït, que provoca l'alternança entre l'atur i l'ocupació.

c) La persistència de l'atur de "llarga durada" i de "molt llarga durada", generador sovint de greus problemes com la pobresa i l'exclusió social.

2. L'estructura social de Catalunya: l'estat del benestar i els serveis socials

Per entendre el que s'ha vingut a anomenar l'estat del benestar, podem dir que els quatre grans fonaments que el caracteritzen són:

a) Els subsidis i la protecció a les capes més necessitades de la població.

b) Els drets passius derivats de les cotitzacions (pensions, prestacions per desocupació, assegurança de malaltia o accident, etc.).

c) Els serveis de caràcter general subvencionats o gratuïts subministrats per les administracions.

d) En un sentit més extens, tota la legislació laboral que aporta unes certes garanties i seguretats al treballador.

Els serveis socials constitueixen un recurs a l'abast de tots els ciutadans i no tant sols una xarxa a disposició dels sectors més necessitats de la població. Els recursos institucionals (de les diverses administracions públiques) són els que es coneixen pròpiament com a "serveis socials" i les seves prestacions d'assistència estan gestionades bàsicament per l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials, en estreta col·laboració amb els serveis socials comarcals i municipals.

Catalunya compta amb la Llei de serveis socials que té per objecte ordenar, estructurar, promoure i garantir el dret a un sistema de serveis socials de responsabilitat pública amb la finalitat de garantir i possibilitar a tothom l'accés a prestacions i serveis que tendeixin a afavorir un desenvolupament lliure a persones i col·lectius, promoure la prevenció i eliminació de les causes que generen marginació, aconseguir la integració de tots, afavorint la solidaritat i participació i exercint una gestió administrativa coordinada.

Aquests serveis estan organitzats en un doble nivell: segons problemàtiques (primàries o bé especialitzades) i territoris (nacional, comarcal i municipal). La xarxa bàsica constaria així de dos nivells bàsics d'actuació: l'atenció primària, com a resposta més ràpida i propera al ciutadà, i els serveis de caire especialitzat, que cobreixen aquells aspectes que no poden ser atesos pel nivell bàsic i que requereixen de personal especialitzat (nivell obligatori per als consells comarcals amb població superior als 50.000 habitants).

També cal esmentar les diverses iniciatives socials d'altres institucions, com poden ser les que porten a terme les obres socials i les fundacions de les caixes d'estalvis catalanes, les obres socials de l'església catòlica (com Càrites), Creu Roja i tot un conjunt nombrós d'associacions i entitats laiques que constitueixen allò que s'anomena "el tercer sector".

3. La societat civil i la participació cívica a Catalunya

3.1. Els moviments socials

La idea de societat civil neix de la necessitat de fer realitat un principi bàsic: que tots els membres d'una societat puguin ser reconeguts com a ciutadans amb llibertat i igualtat per realitzar-se com a tals. D'aquesta manera, el fonament de la societat civil el trobem en la capacitat d'aquests per participar activament en el món públic, o sigui, en la definició de l'interès comú.

Un moviment social pot ser definit com l'intent col·lectiu de promoure un interès/bé comú i/o assegurar un objectiu compartit, mitjançant l'acció col·lectiva fora de l'esfera de les institucions establertes. Es pot dir que aquests moviments es troben en un punt intermedi entre l'orientació cap al poder i una orientació cap a les transformacions socials i culturals. No pretenen ocupar el poder, sinó influir sobre les seves decisions i actuacions.

La societat civil catalana ha prosperat de manera notable en aquests darrers decennis. Bona part de les organitzacions que s'oposaven i lluitaven contra la dictadura, juguen ara un paper important dins les institucions democràtiques.

El teixit associatiu d'una societat va estretament lligat als avanços i retrocessos dels anomenats "moviments socials". De fet, aquests moviments són una de les característiques més importants de les societats contemporànies.

3.2. Associacionisme i participació cívica a Catalunya

En les darreres dècades, Catalunya ha vist com apareixien nous moviments, alhora que han anat perdent influència i pes els moviments que van sorgir amb els inicis de la modernització del país a inicis del segle XX. Als eixos de mobilització al voltant de les classes socials (pagesia, burgesia, obrerisme) o del nacionalisme, s'hi han sumat l'ecologisme, el feminisme, el pacifisme, la cooperació internacional, l'antiglobalització, etc.

A finals del segle XX el creixement de l'associacionisme (a Catalunya, però en general a l'Estat espanyol i Europa) s'ha donat, sobretot, en sectors més lúdics i culturals, com el de l'esport, els mitjans de difusió o la cultura. De fet, podem trobar dues realitats molt dispars: d'una banda, associacions amb un nombre elevat de socis o membres que mouen un important volum de recursos provinents de les quotes i de les vendes de serveis; i de l'altra, un bon nombre d'associacions heterogènies, que sobreviuen gràcies al voluntarisme d'uns ciutadans compromesos amb els seus valors i activitats i, en menor grau, dels diners que reben de les administracions públiques.

3.3. Les organitzacions en l'àmbit laboral: els sindicats de treballadors

Les organitzacions sindicals han estat presents a Catalunya de manera continuada (malgrat les dificultats durant l'època de la dictadura) des de la primera gran industrialització (segona meitat del segle XIX). Les podem definir com a associacions de treballadors per a la defensa dels seus drets i interessos. A Catalunya constitueixen una realitat a tenir present i configuren un dels sectors socials amb un major nombre de membres o afiliats.

Pel que fa a Catalunya, el grau d'afiliació sindical es distribueix de manera heterogènia entre els diferents sectors de treball. En aquest sentit, la indústria continua sent el sector predominant (malgrat la pèrdua de pes en població ocupada, en benefici del sector serveis), seguit dels serveis i de la construcció. Geogràficament, el major grau de sindicació el trobem a les comarques que formen l'àrea metropolitana de Barcelona, i disminueix en la resta de les comarques.

També és remarcable el fort creixement que ha experimentat en els darrers anys l'afiliació en els serveis públics, amb una densitat força superior a la mitjana, a partir d'uns pobres nivells inicials.

Idees força

1. A Catalunya, el procés d'industrialització s'inicia abans que a la resta de l'Estat i va generar una important especialització de la nostra economia.

2. Les principals característiques de l'economia catalana actual són: El pes del sector industrial és més gran que a la resta de territoris de l'Estat. La seva economia està força vinculada a la resta d'Europa, aspecte que s'ha reforçat notablement amb el procés d'integració europea. El PIB (producte interior brut) català representa aproximadament un 20% del total espanyol i és el més alt de l'Estat en xifres absolutes. Les exportacions de productes industrials han contribuït de manera notable a la darrera fase expansiva de la nostra economia. Presenta un important pol d'atracció econòmica a l'entorn de la ciutat de Barcelona (àrea metropolitana), que al mateix temps és una de les més grans àrees de consum d'Europa.

3. Els serveis socials constitueixen un recurs a l'abast de tots els ciutadans i no tant sols una xarxa a disposició dels sectors més necessitats de la població.

4. Un moviment social pot ser definit com l'intent col·lectiu de promoure un interès/bé comú i/o assegurar un objectiu compartit, mitjançant l'acció col·lectiva fora de l'esfera de les institucions establertes.

5. En les darreres dècades, Catalunya ha vist com apareixien nous moviments, alhora que han anat perdent influència i pes els moviments que van sorgir amb els inicis de la modernització del país a inicis del segle XX. Als eixos de mobilització al voltant de les classes socials o del nacionalisme, s'hi han sumat l'ecologisme, el feminisme, el pacifisme, la cooperació internacional, l'antiglobalització, etc.

6. Les organitzacions sindicals han estat presents a Catalunya de manera continuada des de la primera gran industrialització. (Les podem definir com associacions de treballadors per a la defensa dels seus drets i interessos.)

Glossari

Antiglobalització
Associacionisme
Cotització
Drets passius
Interès comú
Manufactura
Societat civil
Subsidis
Tercer sector